

randi imprimis sunt actus intellectus, nam de illis constat a devotione distingui, quia, ut diximus, devotio in voluntate est. Unde, sive loquamur de meditatione, seu consideratione veritatis in intellectu existente, sive de petitione propria, prout est intellectualis locutio, illa non est devotio, quia per illos actus homo non se devovet Deo; quando ergo aliquis ex his actibus devotio appellatur, intelligitur, vel causaliter, ut si meditatio dicatur esse devotio, quia illam causat, et oratio seu petitio, quia illam impetrat; vel e converso est denominatio ab effectu, ut oratio causatur ex devotione; et sic fortasse dixit Augustinus orationem esse mentis devotionem. quia est ascensus ad Deum, seu subjectio ad Deum, quam causat devotio; vel certe dicitur devotio oratio, quia illam compleat et quasi impinguat, ut Alens. supra explicavit. Formaliter autem loquendo propria oratio, prout in intellectu est, et devotio, actus sunt distincti, et ita D. Thomas de illis tractavit. At vero loquendo de oratione mentali prout nunc de illa loquimur, includit non solum actum intellectus, sed etiam voluntatis, ut supra dixi, et hoc modo includit in se devotionem ut partem sui, seu ut unum ex praecipuis actibus divini cultus qui in illa exercentur, quod etiam satis per se notum est.

42. In voluntatis actibus affectus varii distinguuntur. — Ulterius vero est considerandum, in actibus voluntatis, qui in hoc exercitio interveniunt, quosdam esse veluti particulares affectus ad particulares actus divini cultus, quemdam vero esse, quem supra explicui, generalem affectum, quo homo vult se totum tradere divino cultui. Piores sunt plures, et unus ex praecipuis est affectus ipse orandi, vel meditandi, vel contemplandi, vel in universum familiariter tractandi et colloquendi cum Deo. Hic enim actus maxime excitatur et accenditur in oratione mentali; et licet sub aliqua ratione possit esse elicitus a charitate, ut si ex solo motivo amicitiae appetatur oratio, vel quia charitatem auget et fovet, vel quia est colloquium cum amico, quod ipsa amicitia ex se appetit, nihilominus per se et ex objecto ad religionem spectat, quia ille affectus comparatur ad orationem, sicut actus internus ad externum ejusdem virtutis, et quia est affectus ad quemdam cultum Dei, quo etiam maxime foveri solet ipse cultus Dei. Alius affectus religiosus erit propositum sacrificandi, communicandi, peregrinandi, vel aliquid simile faciendi in divi-

num honorem; hi enim omnes actus religiosi sunt, et in mentali oratione frequenter excitantur. Huc vero etiam spectant affectus ad alias virtutes, ut propositum servandi castitatem, temperantiam, exercendi misericordiam, humilitatem, et similes, quae, ut in divinam gloriam referuntur, ad religionem spectant, saltem imperative, et in mentali oratione exercentur.

43. *Inter affectus numeratos, ille proprius devotio dicitur, quo se aliquis divino cultui tradit, et generalis vocatur.* — Ex his ergo affectibus ille posterior qui generalis est, proprio solet appellari devotio; et quidem D. Thomas illum videtur intellexisse nomine devotionis, quando illum ponit ut particularem actum religionis: est enim sine dubio ab aliis distinctus. Nam, licet dicatur generalis, vel ratione universalissimae materiae, vel propter generalem causalitatem, quam inde participat, tamen reipsa est particularis, quia est actio particularis nostrae voluntatis, quae respicit illam materiam communem, ut objectum proprium et particulare, unde in illo differt ab aliis particularibus affectibus circa particulares cultus orandi, meditandi, etc. Quanta vero sit haec differentia, an, scilicet, sit specifica, et an sufficiat distinguere habitualem qualitatem, seu principium, parum nunc refert ad materiam moralem quam tractamus. Sed consulenda sunt dicta in primo tractatu, et generalia principia de distinctione habituum. Est autem ille actus quodammodo primus natura sua in tali virtute, quia, licet non sit necesse ut voluntas prius illum efficiat, quam alios particulares affectus ad hunc vel illum cultum, tamen ille est ordo magis connaturalis; nam ex consideratione divinae excellentiae, et debite subjectionis ad ipsum, primus affectus qui nascitur, est velle subjici Deo, et cultum debitum ei persolvere. Unde talis actus dici potest maxime internus religionis, quia et ab illa est immediate elicitus, et per se non est ex alio priori actu ejusdem virtutis, cum ipse sit primus, sed potius ipse comparatur ad alios affectus particulares divini cultus ad modum principii universalis moventis, ut tetigit D. Thomas, d. q. 82, a. 1, ad 1 et 2, quia voluntas finis movet ad ea quae sunt ad finem; intentio autem divini cultus, ut sic, comparatur ad voluntatem hujus vel illius cultus, tanquam voluntas finis ad voluntatem mediorum, quia licet non sint proprie media, sed particularia objecta contenta sub universali, servant tamen propor-

tionem. Unde etiam fit ut ille affectus universalis non prodeat in actus exteriore alias potentiarum, nisi mediante alio actu particuliari ejusdem voluntatis, quo vult vel applicare intellectum ad orandum, vel linguam et membra ad sacrificandum, etc. Quia actiones sunt circa particularia, et ideo voluntas non movet aliam potentiam, nisi per actus particulares ex parte materie.

44. *Cur ille actus generalis absolute devotio nominetur. — Particulares voluntatis affectus quomodo possint sub devotione comprehendendi. — Quinam inter particulares affectus magis ad devotionem accedant.* — Denique hac ratione ille actus generalis absolutam devotionis appellationem sibi vendicavit, quia cum generalis sit, omnia quodammodo complectitur, et per illum videtur homo dicere et devovere Deo se ipsum, quia non solum hanc vel illam materiam divini cultus appetit, sed simpli- citer divinum famulatum. Alii vero affectus particulares non sunt devotio in hac proprietate, sed habent propria nomina, seu species ad quas pertinent, ut affectus ad orationem sub oratione comprehenditur, et sic de aliis. Tamen, secundum quamdam rationem vel participationem ita interdum nominantur. Et ita loquitur Ambr. supra, et lib. de Abraham, c. 5, ubi etiam affectum hospitalitatis devotionem appellat, maxime cum sit ex fide, et reverentia in Deum. Ad tollendam vero equivocationem possent aliae dici devotiones particulares, quia limitatae sunt ad certas materias, ut dixi. Non omittam tamen advertere, inter hos particulares affectus, aliquos esse, qui virtute continent vel etiam efficiunt totum Dei famulatum, et traditionem sui ad illum, quibus magis proprie potest nomen devotionis attribui. Inter hos actus potissimum esse videtur affectus ad reli- giosum statum, et voluntas efficax illius, nam per illam revera se totum homo devovet divino famulatu. Deinde numerari potest affectus orationis diurnae, ac mentalis, prae- sum considerando orationem, non solum ut est quidam particularis Dei cultus, sed ut est fons, et origo totius devotionis, et omnis stu- diosi affectus in Deo colendo; sic enim ille affectus orationis quodammodo universalis est, et ideo maxime solet devotio nominari. Sed quidquid sit de usu et applicatione hujus vocis, semper manet formalis distinctio inter ipsos actus, quae satis explicata est. Unum hic superesse poterat dubium, quod attigit D. Thomas, d. q. 82, art. 2, ad 3, an devo-

tio possit esse erga Sanctos, et, si est, cuius virtutis actus sit. Sed in hoc, eodem modo loquendum est de devotione, quo supra de oratione ad Sanctos locuti sumus, et in universum de Dulia, et cultu Sanctorum supra, tract. 4, lib. 3, cap. 5, et 4 tom. tertiae partis, disput. 25.

CAPUT VIII.

QUAS CAUSAS VEL EFFECTUS HABEAT DEVOTIO, ET IN UNIVERSUM MENTALIS ORATIO?

1. *Duplex devotio proponitur, altera in actu humano consistens, et altera in quadam suavitate. — Hæc secunda devotio dupliciter in nobis, aut ante actionem liberam, vel cum illa, et quæ ante actionem est, potius initium devotionis, quam devotio dicitur.* — Conjungimus causas cum effectibus, quia, ut ex dis- cursu constabit, ita sunt conjunctæ, ut non possint separari commode; principius tamen de causis disseremus. Repetenda vero imprimis est distinctio devotionis supra insinuata; quod quædam consistit in actu hu- mano proprio et deliberato, alia se habet per modum passionis, et eujusdam delectationis ac suavitatis. Et quamvis illa prior sit præcipua et maxime propria devotio, tamen ad cognoscendam originem devotionis, et totius mentalis orationis, conduceat ab hac posteriori devotione incipere. Est ergo considerandum, delectationem illam spirituale dupliciter posse in nobis inveniri. Primo, ante omnem propriam actionem deliberatam mentis nostræ. Secundo, ex actione aliqua mentis deli- berata, et voluntate exercita. Prior modus notus est ex doctrina de Gratia, quia solet Deus, ante omnem deliberationem nostram, vel usum nostræ libertatis, prævenire nos, illuminando mentes, et tangendo corda, inspi- rando bonum, unde sicut interdum immittit timorem, ita etiam influit suavem et delectabilem affectum, saltem imperfectum, ad Deum vel res divinas: hoc enim modo movet et sub- levat Spiritus Sanctus mentes ad bene ope- randum quæcumque supernaturalia opera, ut docet Augustinus lib. 2 de Peccat. merit., cap. 17 et 19, et saepe alias. Quando ergo Deus infundit hanc suavitatem invitando ho- minem ad cultum suum, vel specialiter ad mentalem orationem, aut aliquid simile, non immerito potest ille affectus, licet nondum deliberatus, nec humanus, quatenus suaviter inclinat ad cultum Dei, appellari devotio, vel

certe gratia devotionis, quæ, si sit efficax, pertrahit hominem ad deliberatam devotionem; ipsa tamen secundum se ac præcise sumpta nondum est substantialis devotio; nec oratio potest appellari, quia oratio etiam significat actum deliberatum, ac perfecte humum. Potest vero dici initium et seminarium quoddam totius devotionis, ac mentalis orationis.

2. *Causa devotionis, quæ actionem liberam præcedit, est Spiritus Sanctus per excitantem gratiam.* — Hinc constat propriam causam hujus devotionis esse Spiritum Sanctum; pertinet enim hic affectus ad gratiam excitantem seu prævenientem, cuius, quatenus talis est, solus Spiritus Sanctus est propria causa; habent quidem ibi potentiae nostræ concursum aliquem physicum, quia illa devotio in actibus vitalibus consistit; tamen ad moralem considerationem parum refert, nam potentiae nostræ sunt veluti instrumenta quædam, artifex autem est Spiritus Sanctus. Quia sicut initium fidei et salutis non habet originem a nobis, sed a solo Deo, ita et hoc devotionis initium. Item hæc devotio necessario inchoari debet per sanctam cogitationem, quia non potest moveri voluntas nisi prævio intellectu; initium autem sanctæ cogitationis, seu prima sancta cogitatio non est a nobis, sed a Deo, ut libro de Prædestinatione Sanctorum, et aliis locis late contra Semipelagianos ostendit Augustinus. Rursus ex illa cogitatione, necessitate quadam naturali, insurgit in voluntate hæc propensio cum suavitate, et devotione de qua tractamus, operante ipso Spiritu Sancto in voluntate nostra; ipse ergo est unica causa hujus devotionis. Hoc autem intelligendum est, considerando hanc devotionem secundum id quod formaliter est, vel ex necessitate requirit. Nam, si aliunde supponat in homine alias priores gratias et opera, sic poterit interdum sancta vita præcedens multum conferre ad obtinendam hanc gratiam devotionis. Nam, licet Deus pro suo arbitrio eam neget vel concedat, et interdum eam det sine precedenti merito vel dispositione, et aliquando eam tollat sine culpa, ad hominis probationem vel humilitatem, et ut gratiam Dei recognoscatur, ut late Cassianus, collat. 4, nihilominus regulariter vel frequenter datur hominibus bene utentibus prioribus gratiis, petendo, desiderando, diligenter Deo seruendo, et proprios affectus moderando. Nam, licet hæc devotio, ut est initium horum priorum actuum, et consummatæ devotionis, non

sit, nec possit esse ab homine, quia tamen non inchoat totam salutem et justitiam, ut supponimus, potest supponere priores gratias, et sancta opera ex illis facta, et ex ea parte potest habere fundamentum in dispositione et merito hominis.

3. *Alterius devotionis, quæ cum deliberatione nostra est, Spiritus Sanctus etiam est principalis causa per gratiam operantem et cooperantem.* — Venio ad deliberatam devotionem, et suavitatem quæ ex illa nascitur, et in universum ad mentalem orationem considerandam. De qua tota supponimus esse opus supernaturale et gratiæ, id enim ex dictis lib. 1 satis constat. Prima ergo et principalis causa hujus operis est etiam Spiritus Sanctus, per gratiam suam operans et cooperans. Nam, ut dixit Ambrosius, lib. 6, in c. 9 Lucæ, circa finem: *Deus quos rult, ex inde votis devotos facit*; appellat autem devotos, eos qui pleno affectu Christum sequi deliberant. Sic etiam dixit Bernard., serm. 21 in Cant., quod *divina consolatio devotos facit*; vocat autem consolationem spiritualem, ut opinor, illam antecedentem devotionem, quam diximus solum Spiritum Sanctum infundere, quam statim vocat etiam *salutare gaudium infusum*, quo Deus temperat timorem, vel aliam similem affectionem nostram. Solet enim Deus per excitantem gratiam in nobis efficere bonam voluntatem, cooperante eadem gratia; sic igitur per illam antecedentem devotionem pertrahit voluntatem ad deliberatam et substantialem devotionem, cooperante eadem voluntate simul cum gratia Dei. Non est tamen simpliciter necessarium ad hanc causalitatem, ut semper antecedat illa indeliberata delectatio, vel suavitas immissa a Deo, quia Deus habet alios modos excitandi voluntatem, præsentim per timorem vel spem; semper tamen necesse est ut antecedat sancta cogitatio cum aliqua inspiratione in voluntate, quia hæc est initium omnis boni actus supernaturalis; ergo et devotionis et mentalis orationis. Atque ita ratione hujus initii et principalis adjutorii est Deus peculiari modo causa totius devotionis perfectæ et mentalis orationis. Non est tamen hoc initium eodem modo necessarium in omnibus hominibus, ut statim dicam; neque etiam illud solum est sufficiens, nisi homo cooperetur cum gratia adjuvante, quæ illi præsto est, et ideo totum hoc requiritur ad integrum causam hujus doni.

4. *Per quos actus intellectus et voluntatis, et quomodo dicta devotio generetur.* — Et primo

de actibus intellectus. — *Prædicta devotio maxime jucatur duplici hominis industria, quarum altera divina, et alia humana potest dici.*

— *Per quæ media possit comparari devotio quoad primam diligentiam.* — Quia vero in hoc negotio multi actus supernaturales interveniunt, non omnibus æque applicatur illa causa, neque in omnibus statibus hominum eodem modo; et ideo utrumque breviter distinguendum et explicandum est. Et imprimis cum hoc totum negotium actibus intellectus et voluntatis perficiatur, clarum est, quoties homo exit de potentia in actum, id est, ex non orante actu fit actu orans, vel ex non devoce devotus, initium sumendum esse ab aliquo actu intellectus, ut dixit D. Thomas, d. q. 82, art. 3, ex illo principio, quod voluntas semper oritur ex intelligentia. Primus ergo actus in hoc negotio est aliqua cogitatio pia et sancta, et tali muneri et effectui accommodata; et quoniam hæc antecedit liberam applicationem voluntatis, ideo dicimus esse ab extrinseco agente et ab excitante gratia. Est tamen observandum, hanc cogitationem sæpe pendere multum ex priori diligentia nostra; quia (ut supponimus) nec est prima cogitatio totius vitæ, sed diei, verbi gratia, vel talis temporis in ordine ad opus orandi, et ideo supponere potest diligentiam aliquam et industriam ad talem excitationem habendam. Hæc autem diligentia potest esse duplex: una, ex parte Dei, quam possumus divinam appellare; aliam, ex parte nostra, quam appellare possumus humanam. Ad priorem pertinent præviæ orationes ad Deum, pro similibus cogitationibus obtinendis, quæ orationes, cum priores gratias supponant, proportionatae sunt. Quod enim supra dicebamus de suavitate, vel devotione antecedente et indeliberata, idem in hac cogitatione locum habet; pendet ergo multum hæc divina excitatione ex bono usu priorum gratiarum, et ex sancta vita, vel bona hominis dispositione. Unde fit ut, licet præsens cogitatio sit initium et causa subsequentis orationis vel devotionis, nihilominus oratio et devotio præcedens possit esse causa illius. Committiturque hic quidam circulus, sed non vitiosus, quia est respectu diversorum, et in diverso genere causæ; nam præcedens oratio vel operatio est causa subsequentis excitationis, morali modo per impetrationem et meritum de congruo, vel bonam moralem dispositionem; ipsa vero cogitatio est causa subsequentis orationis, vel devotionis per modum physicæ mo-

tionis, eo scilicet modo quo intellectus movet voluntatem. In quo est etiam observandum, interdum esse valde utile, præcedentia bona opera facere ex formali intentione obtinendi postea a Deo sanctam orandi ac meditandi cogitationem et voluntatem. Aliquando vero, etiamsi hac intentione pia opera non fiant, Deus ex se respicit ad priorem bonum usum gratiæ, ut hoc beneficium conferat, ideoque omni modo est convenientis cooperari sedulo divinæ gratiæ priori, ad obtinendam subsequentem gratiam devotionis.

5. *Quo pacto secunda diligentia, et quibus mediis excitet devotionem.* — Ad posteriorem diligentiam, quam vocamus humanam, pertinent media quibus spirituales viri uti solent ad excitandam in se memoriam Dei, vel desiderium orandi, seu cogitationem hanc de ineunda oratione, de convenientia ejus, vel quid simile. Hujusmodi media sunt, imprimis, si oratio habenda est matutino tempore, adhibere curam, ut prima cogitatio sit de hac re, ad quod prodesse multum solet, præcedenti nocte hoc prævenire et proponere, ac recogitatione revolvere, ita ut, si fieri possit, illa sit ultima diei præcedentis cogitatio, et prima sequentis. Secundo, si alio tempore futura sit oratio, proponere prius horam et tempus, ut cum advenerit ipsum horæ signum, talem cogitationem excitet. Tertio, multum juvat consuetudo suis statutis horis orandi sine intermissione; nam tunc ipse rerum cursus solet excitare memoriam; atque hæc consuetudo juvatur maxime frequentibus orationibus, quas jaculatorias vocant. Denique juvat externa aliqua et sensibilia objecta sibimet designare, tanquam signa excitantia Dei memoriam, nam ipsa Dei memoria, *plena devotio est*, ut Ambrosius dixit in Psalm. 118: *Memor fui nominis tui, Domine, et custodiri legem tuam.* Quia ex hac memoria nascitur recogitatio, ex recogitatione desiderium, etc. Hæc ergo industria licet humana dicatur, quia consistit in cura et sollicitudine hominis, non est parvi aestimanda, etiamsi hoc negotium maxime supernaturale sit, quia etiam illa industria ex fide et gratia procedit, et pertinet ad cooperationem, quam ex parte hominis Deus vult, totaque comprehenditur sub consilio Sapientis: *Ante orationem præpara animam tuam*, Eccl. 18.

6. *Actus voluntatis per quos devotio generatur.* — Posita ergo hac prævia cogitatione, statim subsequitur in voluntate aliquis motus, qui in principio solet esse indeliberatus per

modum desiderii, vel gaudii, ad quod pertinet illa indelibera devotio, de qua in principio locuti sumus. De qua potest non male intelligi illud Psalm. 76 : *Memor fui Dei, et delectatus sum.* Sed de hac motione jam satis dictum est. Oportet ergo ulterius procedere, et habere voluntatem deliberatam et efficacem circa Deum, vel ejus cultum, vel orationem ipsam, quia sine tali voluntate non potest homo in hoc negotio ultra progredi, cum humanum et voluntarium esse debeat. Et quidem si prima illa de Deo cogitatio sit tam clara, aut tam vehemens, et eum pleno judicio, ut voluntatem plena libertate rapiat in Deum, jam plena devotio est, ut dixit Ambrosius. Contingere autem id potest, vel ex abundantia gratiae actualis, vel ex optima dispositione supernaturali antecedente per magnum lumen spirituale, et frequentem usum ferventer amandi Deum. Regulariter vero non ita fit; sed per illam voluntatem deliberatam iterum applicatur intellectus ad meditandum de rebus divinis, quia (ut supra dixi, et docet D. Thomas, d. art. 3) haec sancta meditatio est fons totius boni desiderii, et accedit charitatem et alios bonos affectus in Deum; et ideo qui vult mente orare, vel devotionem in Deum concipere, necesse est ut a meditatione incipiat, sub meditatione comprehendendo quamecumque considerationem personae oranti proportionatam.

7. *Voluntas meditandi guidam devotionis deliberatae actus est, et ejus causa est prævia indelibera cogitatio.* — Si quis autem superius dicta consideret, intelliget, hanc ipsam voluntatem meditandi, considerandi, vel orandi, jam esse quendam particularis devotionis deliberatae actum, ejus causa sufficiens est illa prævia cogitatio nondum deliberata; unde quatenus mentalis oratio ab ipsa meditatione incipit, ut supra dicebamus, eatenus dici potest devotio causa et origo mentalis orationis, quia ipsa mentalis oratio ex voluntate jam aliquo modo devota nascitur. Sicque dixit Gregorius, , libr. quarto in Regum, cap. quarto : *Cum fideles appetunt audire verbum Dei, jam magnam devotionem habent;* nam illa voluntas similis est voluntati meditandi et considerandi. At vero haec imperfecta devotio est, neque de illa est sermo, cum de devotione simpliciter agimus, ejusque causam inquirimus; et ideo addit Gregorius : *Quam (devotionem, scilicet) post auditam prædicationem multo majorem habent,* videlicet fideles. Sic ergo in presenti, intellectus, ad

meditationem per voluntatem applicatus, ulterius excitat in voluntate perfectiorem devotionem, tam accidentalem quam substantiam, quæ illud nomen simpliciter meretur. Nam primo quidem excitat illam devotionem, quæ consistit in actibus deliberatis vel placendi Deo, vel colendi illum, vel aliis similibus, sive universalibus, sive particularibus, sive ex motivo charitatis, sive religionis, sive aliarum virtutum juxta materiæ ad meditandum propositæ qualitatem, et dispositionem orantis, et Spiritus Sancti motionem; in hoc enim non potest certa aliqua præscribi regula. Denique vero ex his affectibus nascitur delectatio illa et suavitas, quæ in mentali oratione sentitur, ejusque pinguedo esse dicitur; eamque videtur D. Thomas intellexisse, in dicta quæstion. 83, nomine spiritualis letitiae, quam dicit esse effectum devotionis, quia sequitur ex substantiali devotione. De priori devotione recte intelligitur illud Psalm. 118 : *Memor fui nominis tui, Domine, et custodivi legem tuam.* Nam in hac custodia plena devotio consistit; haec autem custodia in proposito et voluntate, ex memoria divini nominis, et ex recognoscitione majestatis ejus, et reverentiae, et amoris illi debiti generatur. De altera vero devotione optime intelligitur illud Psalm. ejusdem : *Memor fui iudiciorum tuorum a seculo, Domine, et consolatus sum.* Ubi Ambros. : *Hæc qui norit retegere, habet unde gratiam suæ consolationis acquirat; e contra qui non norit, non habet unde consoletur.* Unde ex priori devotio haec posterior quasi connaturaliter nascitur, quia ex nobilissimis actibus mentis sequitur delectatio, et ex veritatis contemplatione suavitas, et ex amore gaudium.

8. *Devotio accidentalis est quasi passio devotionis substantialis, et ob id sic appellatur.* — Unde constat hanc devotionem, seu gustum et delectationem, hoc modo habitam, esse quasi passionem consequentem ad substantiali devotionem, et ideo illam merito accidentalem vocamus. De qua recte intelligi potest quod Bonaventura dixit, tom. 2 Opusc., de Process. Religion., lib. 7, c. 16, *non esse veram devotionem, quæ de radice amoris non pullulat.* Proxima ergo ratio devotionis est ipse affectus deliberate devotionis; proxima vero causa efficiens est ipsa voluntas cum divina gratia cooperans. Causa vero prima, ac radicalis, et principalis, etiam proxima, est Deus, ut gratiae auctor; causa vero excitans per modum applicationis, seu conditionis necessariæ, est meditatio, vel contemplatio; causa

item objectiva, et metaphorice movens et devotione magnam estimationem concepit, et ad eam aliquo modo afficitur, illam subinde a Deo postulat, quam etiam impetrabit, si convenienter oret, eique expediatur. Ita ergo potest oratio esse devotionis causa. Imo et oratio potest esse orationis causa, per præsentem impetrando futuram, vel per imperfectam perfectam; quibus etiam modis una devotio potest esse alterius devotionis origo. Atque ita satis constat quanta sit connexio inter hos actus, et quomodo devotio ad orationem mentalem comparetur, videlicet, uno modo ut pars ejus, loquendo de oratione mentali late, ut varios actus mentis nostræ et potentiarum ejus complectitur, ex eisque ut ex partibus consurgit; alio modo ut proprietas ejus, qua ipsa oratio juvatur et facilitior redditur, sicut in universum operatio juvatur delectatione ad illam consequente. Rursus comparantur oratio et devotio proprie sumptæ, quatenus speciales actus sunt, tanquam causa et effectus mutuo et ad invicem secundum diversas rationes, ut satis explicatum est.

10. *Quæ de affectibus et actibus hactenus explicatis dicta sunt, ad alia extra præsentem materiam applicari possunt.* — Nonnulla vero, circa ea quæ diximus, advertenda supersunt. Unum est, multa ex his, quæ dicta sunt, applicari posse ad omnem rectam affectionem et operationem; nam omnis pia affectio ex sancta cogitatione procedit, semperque necessaria est aliqua consideratio ab bene appetendum vel operandum: et similiter delectatio aliqua honesta ad omnem virtutis operationem consequitur. Tamen, quia singulari quadam ratione hæc inveniuntur in actibus internis, et in diurna, et quasi stabili ac permanenti consideratione, ponderatione et affectione rerum divinarum, ideo in hoc exercitio principalius consideratur vis ac pondus considerationis seu meditationis, et affectionis, ac suavitatis quæ ex illa proveniunt. Unde etiam intelligitur hæc, quos explicuimus, non esse limitatos ad proprios et specificos actus virtutis religionis, sed posse etiam per alias virtutes exerceri, si meditatio et consideratio ad earum materias et honestates applicetur; maxime vero ac perfectissime posse fieri per actus charitatis, quia, ut supra dixi, ex charitate nascitur perfecta devotio, quæ non est sine magna suavitate, ut dixit Bernard., lib. de Amore Dei, cap. 1. Tamen, eo modo quo devotio specialiter attribuitur religioni, cum proportione afferit secum delectationem et

9. *Substantialis devotio et oratio se invicem causant, diversimode tamen, tripliciterque inter se comparantur.* — Denique ex devotione substantiali et deliberata nascitur propria oratio et petitio, et accidentalis devotio juvat, ut ferventior et diuturnior sit oratio. Atque ita constat quam vere dictum sit, quod devotio perficit orationem, et est pinguedo illius, et alia, quæ optime in devotionem conveniunt, quatenus et est proxima causa orationis, et optima dispositio ad illam. Hic vero locum etiam habet circulus quem supra dicebam, quia etiam oratio potest impetrare devotionem, quia in diversis generibus causarum, et respectu diversorum, hoc non est inconveniens. Dum ergo quis vel ex lectione et sermone, vel scientia, aut experientia de ipsa

lætitiam de divino honore et cultu; nasciturque ex consideratione his affectibus accomodata.

11. *Triplex caput unde lætitia devotionis oritur, et an primum et secundum proprie nomine devotionis appellantur.* — Deinde observandum est lætitiam hanc, seu delectationem devotionis, interdum esse posse de sola cogitatione, interdum de bonis ipsius rei cogitatæ, ut illius sunt, interdum vero ex efficaci affectu et deliberatione operandi concepta ex tali cogitatione. Prima delectatio non est proprie devotionis, de qua tractamus. Quia vera devotionis debet esse affectiva, et operativa virtutis; illa vero delectatio est quasi speculativa, quia oritur ex sola intelligentia alicuius veritatis, ad quam comparatur, ut proprietas consequens illam, et in ea sistit, ideoque minus fructuosa est, inveniturque suo modo in scientia quacumque, vel in arte, quatenus per eam veritas aliqua invenitur, aut consideratur. Secunda delectatio, quatenus est circa Deum, ad spiritualem devotionem spectat, quia ex affectu ad Deum nascitur; nam, dum quis considerat Dei perfectionem, et bona quibus Deus fruitur, gaudet de ipsis bonis Dei in se; id est, eo quod videt in Deo esse, ubi *videre* est tantum conditio requisita; quod autem Deus talia bona possideat, propria ratio est hujus delectationis. Hic ergo optimus affectus est, et magis ad charitatem quam ad religionem spectat. At vero si consideratio extendatur ad divina opera, et beneficia in nos collata, esse poterit delectatio de nostro commodo et amore, potius quam Dei; non tamen propterea est inordinata affectio, imo esse poterit utilis ad augendam spem, et excitantam illam virtutem, et sub ea ratione, devotionis quamdam rationem participat.

12. *Tertium caput lætitiae devotionis propria devotio est.* — Tertia ergo lætitia, quæ ex affectu operativo proxime nascitur, est propria magisque religiosa devotio. Quia devotio, a devovendo dicta, requirit actum quo se homo totum tradit in obsequium Dei, et hunc vocamus affectum efficacem et operativum, qui habet suam lætitiam adjunctam, quam devotionem per modum passionis hic nominamus; unde sicut duplex solet distingui Dei amor, scilicet affectivus tantum, seu objectivus, et obedientialis, ita ex priori sequitur illa lætitia de bonis Dei in se, ex posteriori vero sequitur substantialis devotio cum suam propria lætitia; unde, licet prior affectus fortasse in se perfectior sit, hic est securior et utilior;

ille enim magis ad statum patriæ pertinet, hic in via maxime necessarius est. Nam cum priori, si hic posterior desit, deceptions et illusiones dæmonum miseri possunt. Inde enim provenit ut multi, qui suavitatem et devotionem in oratione sentiunt, in moribus non reformentur, quia in illa objectiva suavitate sistunt, et de operativa solliciti non sunt.

13. *Objicitur.* — *Respondetur.* — Dices: quomodo potest sequi delectatio ex affectu vel desiderio divini famulatus? Nam delectatio sequitur ex præsentia boni amati; ibi autem nondum est bonum illud famulatus Dei, quod desideratur. Respondeo imprimis, licet perfecta delectatio sit in consecutione rei amatae, tamen ipsummet amorem boni nondum obtenti interim delectare, tum quia est aliqua unio ad ipsum bonum; tum quia etiam ipse amor est quoddam bonum quod jam habetur, et ideo delectat. Sie ergo ipsummet propositum deliberatum, quo anima dicat se cultui Dei, delectat illam, quia hoc ipsum estimat magnum bonum suum, maxime si jam amat, et ex amore se subjicit Deo. Et præterea, quia nunquam habet talem affectum sine spe exequendi illum, ipsam spe gaudere incipit. Apprehendit enim anima cultum illum, ac si actu exhiberetur, imo ipso affectu incipit exhibere illum, et ideo jam delectat. Addo deinde cum D. Thoma, art. 4, ex hoc capite et ex aliis nasci, ut hæc devotio non sit pura lætitia, sed etiam habeat aliquam tristitiam adjunctam. Nam, sicut spes beatitudinis delectat, absentia vero et dilatio contristat, ita affectus devotionis ad Deum delectat, contristat autem vel timor deficiendi in illo, vel infirmitas propria ad colendum Deum, sicut ei debetur. Tamen hæc sunt quasi ex accidenti, per se autem est ut bonus ille affectus delectet.

14. *Devotionis effectus.* — Atque hinc tandem obiter explicatum est qui sint devotionis vel mentalis orationis effectus; nam et sunt invicem sibi causæ, et ita sunt etiam invicem effectus; et omnes effectus et utilitates quæ attribuuntur orationi mentali, et cap. 1 hujus libri tactæ sunt, possunt devotioni tribui, quatenus et ipsam orationem nutrit, et per se ad omnes conferre potest, quatenus affectus quidam universalis est imperans cæteris. Hinc Sanctus Bonaventura, in dicto Opus. ultim., cap. ultim., tomo 2, devotioni accommodat omnia quæ de oratione mentali et fructibus ejus dici solent; et in c. 3 ejusdem tractatus qui est de sex aliis Seraphim, devotio-

nem esse definit, *fulcimentum religionis, et pinguedinem omnis exercitii virtutis.* Et Ambros., lib. 3 de Abraham, cap. 5, generaliter dixit: *Habet uberes fructus celestata devotio.* Nam devotio illa generalis, maxime si habeat adjunctam spiritualem lætitiam, promptum et facilem hominem reddit ad totum Dei famulatum; unde Psalm. 118 David aiebat: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Denique omnes modi fructificandi spiritualiter, in superiori libro circa orationem explicati per modum meriti, impetrationis et satisfactionis, vel etiam congruae dispositionis, in totam orationem mentalem et omnes actus suos, et præsertim ratione devotionis et petitionis convenient; habent enim eamdem rationem, ut per se satis constat. Dices: cur ergo D. Thom., dicta quæst. 82, art. 4, solam spiritualem lætitiam posuit ut effectum devotionis? Respondeo, quia solum egit de effectu, qui per modum passionis et proprietatis ex affectu devotionis resultat; alii enim modi effectuum seu causalitatum communes sunt, et non habent in hoc actu peculiarem rationem.

CAPUT IX.

QUID CONTEMPLATIO SIT, ET QUOMODO AD MENTALEM ORATIONEM COMPARETUR?

1. Inter actus seu partes orationis mentalis posuit Bernardus (ut supra vidimus) contemplationem, estque quasi terminus ad quem in hac vita potest mens humana ascendere ac pervenire; et ideo ad hujus loci, et doctrinæ complementum spectat hujus actus consideratio. Neque est nunc in animo tractare de vita activa et contemplativa, earumque distinctione, quod prestitum D. Thom. 2. 2, a q. 179 usque ad q. 182, quia de hac re commodiū dicemus infra tractando de statu religioso; nam illa distinctio principaliter in hunc statum spectat. Vita enim contemplativa non dicit tantum contemplationem ipsam, sed statum vitæ, qui ad contemplationem præcipue ordinatur; hic autem solum de ipsa contemplatione, quæ est quasi terminus et finis ejus vitæ, quæ ad illum ordinatur, disserimus. Unde supponimus contemplationem esse aliquam operationem mentis, ad cuius usum potest aliqua vita seu status institui, qui plura alia requirit, ut postea videbimus. Quod autem contemplatio operatio mentis sit, ex vocis significacione vocis.

3. *Variae contemplationis significationes juxta latinitatem et Theologiam, et ad quam potentiam spectet juxta primum modum.* — Possu-

tione et ex communi omnium consensu supponi debet, constabitque apertissime ex dicendis.

2. *Ad quam potentiam pertineat contemplatio?* — Potest autem imprimis de contemplatione quæri, an sit operatio intellectus, vel voluntatis, vel utriusque potentiae. Nam Patres variis modis illam definiunt, vel de illa loquuntur. Augustinus, lib. de Spirit. et anim., c. 32: *Contemplatio* (inquit) *est perspicuae veritatis jucunda admiratio;* ubi substantiam contemplationis videtur ponere in admiratione, quæ tamen habeat adjunctam jucunditatem ex veritatis intuitione, quam supponit; similiter Bernardus, lib. 5 de Consid., in fin., ait primam et maximam contemplationem esse admirationem majestatis. At juxta Damasc., lib. 2 de Fide, c. 15, admiratione voluntatis actus esse censetur, et ad timorem quemdam pertinere. Aliter Bernardus, lib. de Scala Claustr.: *Contemplatio* (inquit) *est mentis in Deum suspensa elevatio, æternæ dulcedinis gaudia degustans.* Quæ verba ambigua videbantur, quia ad utramque potentiam accommodari poterant; ea vero statim exponere videtur dicens: *Contemplatio est ipsa dulcedo, quæ jucundat et reficit.* Est ergo contemplatio delectatio de Deo, quæ in voluntate est, et plane idem esse videtur quod devotio. Gregorius autem, Homil. 14 in Ezech., et 6 Moral., c. 18, summam contemplationem ponit in affectu charitatis, in quam sententiam inclinant Bonavent. et alii infra referendi, c. 11 et 13. At vero D. Thomas 1. 2, q. 180, art. 1 et 3, distincte enumerans omnes actus intellectus et voluntatis, qui ad contemplationem concurrent possunt, substantiam et essentiam contemplationis ponit in uno actu intellectus, qui est veritatis divinæ intuitio, seu inspectio intellectualis; reliquos vero actus ait, vel antecedere, vel subsequi actum contemplationis, illique aliquo modo deservire. Cum qua D. Thomæ sententia consonat definitio Bernardi, l. 2 de Consid., c. 2: *Contemplatio est verus certusque intuitus animi de quacumque re, sive apprehensio veri non dubia.* Et hanc opinionem sequitur Dionys. Carthus., in lib. de Mystica Theolog. Dionysii, et est communiter recepta; videtur tamen esse posse quæstio de nomine, et ideo res ipsa prius explicanda est, supposita propria significacione vocis.